

Ietekmes izvērtējums

Likumprojekta mērķis ir sabiedrības veselības interešu aizsardzība, īpaši bērnu un gados jaunu personu aizsardzība, nosakot stingrāku regulējumu attiecībā uz tabakas un nikotīna saturošiem izstrādājumiem, mazinot to pieejamību un pievilcīgumu bērnu un gados jaunu patērētāju vidū, ņemot vērā to lietošanas nodarīto kaitējumu veselībai un Latvijas tautsaimniecībai kopumā.

Kā liecina Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk -SPKC) veikto pētījuma dati par smēķēšanas paradumiem, Latvijā pēdējos gados pieaugušo vidū samazinās tradicionālo tabakas izstrādājumu smēķēšana (ar dažādu regularitāti). Vienlaikus pieauga tieši jauno tabakas un nikotīna saturošu produktu, piemēram elektroniskās cigaretes, karsējamā tabaka, nikotīna spilventiņu u.c. lietošana (ar dažādu regularitāti). Vienlaikus arī skolēnu vidū tabakas izstrādājumu smēķēšana (t.sk. pamēģināšana) pēdējos gados samazinās, bet pieaug elektronisko cigarešu smēķēšana (gan pamēģināšana, gan ikdienas lietošana). Saskaņā ar SPKC Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2022.gada datiem¹ tabakas izstrādājumus (neieskaitot karsējamo tabaku) 2022.gadā ikdienā smēķējuši 29% iedzīvotāju vecuma grupā no 15-74 gadiem. Minētais rādītājs ir pieaudzis salīdzinot ar 2020.gada pētījuma datiem², kas tas bija - 23%. Vienlaikus jāuzsver, ka kopš 2016.gada Latvijā ikdienā smēķējošo iedzīvotāju īpatsvars, kas smēķē tabakas izstrādājumus (izņemto karsējamo tabaku) ir samazinājies par 10 procentpunktiem salīdzinot ar 2020.gadu³.

Vienlaikus jāuzsver, ka saskaņā ar SPKC Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2022.gada datiem⁴ kopš 2020. gada būtiski ir pieaudzis elektronisko cigarešu smēķētāju īpatsvars vīriešu un sieviešu vidū. Ikdienā elektronisko cigarešu smēķējošo vīriešu īpatsvars 2022.gadā salīdzinot ar 2020.gadu ir vairāk nekā dubultojies no 2% līdz 5%, bet sieviešu vidū pieaugums ir 13 reizes - no 1% līdz 13%. Vislielākais pieaugums ir to iedzīvotāju vidū, kuri elektroniskās cigaretes smēķē pa laikam: 2022.gadā salīdzinot ar 2020.gadu vīriešu vidū tas ir pieaudzis no 8% līdz 30%, savukārt sieviešu vidū no 7% līdz 23%.

Savukārt attiecībā uz tabakas aizstājējproduktu - nikotīna spilventiņu lietošanu, saskaņā ar 2022.gadā SPKC veiktā pētījuma rezultātiem⁵ - 3% iedzīvotāju nikotīna spilventiņus ir pamēģinājuši – lietojuši vienu reizi.

¹ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022. Slimību profilakses un kontroles centrs <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/18708/download?attachment>

² Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2020. Slimību profilakses un kontroles centrs <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/16574/download>

³ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2020. Slimību profilakses un kontroles centrs <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/16574/download>

⁴ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022. Slimību profilakses un kontroles centrs <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/18708/download?attachment>

⁵ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022. Slimību profilakses un kontroles centrs <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/18708/download?attachment>

Salīdzinot ar 2020.gada datiem īpatsvars, kas ir pamēģinājuši nikotīna spilventiņus ir pieaudzis par vienu procentpunktu. Saskaņā ar SPKC 2022.gada veiktā pētījuma datiem⁶ visaugstākais nikotīna spilventiņu lietotāju īpatsvars ir novērojams gados jaunākajās vecuma grupās. Tos primāri pamēģina un lieto gados jauni vīrieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Nikotīna spilventiņus pamēģinājuši 11% jauno vīriešu vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem, kas ir divkārtšs īpatsvara pieaugums salīdzinot ar 2020.gadu.

Attiecībā uz tabakas izstrādājumu, elektronisko cigarešu smēķēšanas un tabakas aizstājējproduktu lietošanas izplatību bērnu un jauniešu vidū šobrīd ir pieejami tikai SPKC pētījuma dati par 2019.gadu. Savukārt aktuālie pētījuma dati par bērniem un jauniešiem būs pieejami tikai 2024.gadā. Neskatoties uz iepriekšminēto, saskaņā ar SPKC sagatavoto ziņojumu⁷ kopš 2011.gada 13-15 gadus veco jauniešu īpatsvars, kuri smēķējuši tradicionālos tabakas izstrādājumus, ir samazinājies par 18 procentpunktiem salīdzinot ar 2019.gadu un sasniedza 23%.⁸ Tabakas izstrādājumu smēķēšana ir būtiski samazinājusies gan zēnu, gan meiteņu vidū visās vecuma grupās⁹. Vienlaikus kopš 2011.gada elektronisko cigarešu smēķētāju īpatsvars, kuri pamēģinājuši minētos produktus, 13-15 gadus veco jauniešu vidū ir dubultojies no 20% 2011.gadā līdz 51% - 2019.gadā¹⁰. Norādām, ka 2019.gadā, salīdzinot ar iepriekšējos gados veiktajiem pētījumiem, elektronisko cigarešu smēķēšanas izplatība bija augstāka nekā tabakas cigarešu smēķēšanas izplatība 13-15 gadus veco jauniešu vidū attiecīgajā gadā¹¹.

Ņemot vērā pētījumu rezultātus, kas norāda uz jauno nikotīna saturošo produktu pamēģināšanas un lietošanas pieaugumu Latvijas populācijā, īpaši gados jaunu patērētāju vidū, kā arī ņemot vērā Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk – PVO) rekomendācijas, ka ir būtiski īstenot visaptverošu smēķēšanas ierobežošanas politiku nacionālā līmenī, lai mazinātu ne tikai tabakas izstrādājumu smēķēšanas izplatību, bet arī nikotīna atkarības veidošanos sabiedrībā, Latvija ir izstrādājusi likumprojektu. Minēto likumprojektu izstrādāja 13.Saeimas deputāti 2021.gadā. Likumprojekts tika apstiprināts divos lasījumos 13.Saeimas sasaukuma, bet ņemot vērā notikušās Parlamenta vēlēšanas 2022.gadā un to, ka iepriekšējā Saeima noslēdza savu darba periodu, likumprojekta izskatīšanu pārņēma 14.Saeima. Minētais likumprojekts arī 14.Saeimā ir pieņemts jau divos lasījumos. Likumprojekta otrais lasījums bija 2023.gada 23.martā. Savukārt 2023.gada 13.jūnijā noslēdzās likumprojekta iesniegto priekšlikumu skatīšana uz 3.lasījumu.

⁶ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022. Slimību profilakses un kontroles centrs
<https://www.spkc.gov.lv/lv/media/18708/download?attachment>

⁷ <https://www.spkc.gov.lv/lv/atkaribu-slimibas#smekesanas-izplatiba>

⁸ Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums, 2018./2019. mācību gada aptauja Latvijā. Slimību profilakses un kontroles centrs.
<https://www.spkc.gov.lv/lv/media/4339/download>

⁹ Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums, 2018./2019. mācību gada aptauja Latvijā. Slimību profilakses un kontroles centrs.
<https://www.spkc.gov.lv/lv/media/4339/download>

¹⁰ Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums, 2018./2019. mācību gada aptauja Latvijā. Slimību profilakses un kontroles centrs.
<https://www.spkc.gov.lv/lv/media/4339/download>

¹¹ <https://www.spkc.gov.lv/lv/atkaribu-slimibas#smekesanas-izplatiba>

Regulējuma noteikšana tabakas aizstājējproduktiem

Likumprojekts paredz noteikt regulējumu (aprites prasības un ierobežojumus) tabakas aizstājējproduktiem (piemēram, beztabakas nikotīna spilventiņiem), ņemot vērā, ka beztabakas nikotīna spilventiņi un citi tabakas aizstājējprodukti nav regulēti ne Tabakas likumā, ne arī ES līmeņa tiesību aktos – Tabakas Direktīvā 2014/40/ES¹². Likumprojektā ir iekļauta tabakas aizstājējproduktu definīcija, kas aptver šobrīd tirgū esošos beztabakas nikotīna spilventiņus un citus tabakas aizstājējproduktus, kas varētu ienākt tirgū. Likumprojekts paredz noteikt prasību ražotājiem un importētājiem ziņot par tabakas aizstājējproduktu sastāvu, savukārt komersantiem, kas nodarbojas ar tabakas aizstājējproduktu tirdzniecību, likumprojekts paredz prasību ziņot par tirdzniecības vietu kompetentajai iestādei – Veselības inspekcijai. Vienlaikus likumprojekts paredz noteikt īpašas sastāva prasības tabakas aizstājējproduktiem, lai tos varētu laist tirgū Latvijā, t.sk. nosakot maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju, kas nepārsniedz 4 mg uz g, noteikt ierobežojumus pievienotajām piedevām, tai skaitā ierobežojumu pievienot aromatizētājus, izņemot aromatizētājus, kas rada tabakas garšu vai smaržu. Vienlaikus likumprojekts paredz noteikt pārdošanas aizliegumu nepilngadīgām personām, t.sk. pārdošanu izmantojot distances saziņas līdzekļus, t.sk. distances līgumu, noteikt reklāmas un sponsorēšanas ierobežojumus, t.sk. ierobežojumus izvietojumam mazumtirdzniecības vietās pircējiem redzamā vietā. Tāpat likumprojekts paredz noteikt, ka uz tabakas aizstājējproduktiem ir jāizvieto obligāts brīdinājuma par ietekmi uz veselību.

Pamatojums šādiem grozījumiem likumprojektā ir balstīts tajā, ka beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts, līdz ar to ir ļoti ierobežota informācija, t.sk. neatkarīgi klīniskie pētījumi, par šādu produktu īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi uz veselību. Beztabakas nikotīna spilventiņi ir produkts, kas satur nikotīnu. Nikotīns ir toksiska viela, kas iedarbojas gan uz kardiovaskulāro, gan reproduktīvo, arī perifēro un centrālo nervu sistēmu. Tāpat lietojot produktus ar augstu nikotīna koncentrāciju, būtiski pieaug nikotīna saindēšanās un pārdozēšanas riski. Attiecīgi nikotīna ietekme uz veselību ir pietiekami izpētīta un zinātniski pamatota, kā arī ir zināma gan nikotīna absorbcija, akūtā toksiskā un ilgtermiņa ietekme uz cilvēka veselību¹³. Vienlaikus nikotīns ir arī psihoaktīva viela ar strauju atkarības veidošanās potenciālu, īpaši bērniem un pusaudžiem, kā arī nesmēķētājiem. Nikotīna atkarības veidošanās ietekmē bērnu, pusaudžu psihisko veselību. Savukārt pieaugušajiem tā rada jau ilgstošu atkarību, no kuras nav viegli atbrīvoties. Šobrīd Latvijas tirgū pieejamiem nikotīna spilventiņiem ir pievilcīgs tirdzniecības iepakojums, to sastāvā tiek iekļauti aromatizētāji, kā arī tiem ir salīdzinoši ērts lietošanas veids, kas veicina

¹² https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/dir_201440_en_0.pdf

¹³ <https://www.spkc.gov.lv/lv/nikotins-un-nikotina-saindesanas-simptomi>

šādu produktu izmēģināšanu un lietošanu tieši nesmēķētāju un gados jaunu patērētāju vidū. Tāpēc šiem produktiem piemīt īpaši augsts atkarības radišanas potenciāls, jo nesmēķētāji un sabiedrības mazaizsargātās grupas (pusaudži un jaunieši) tiek vilināti izmēģināt šo produktu pamēģināt un uzsākt tā lietošanu.

Izstrādājot likumprojektu tika ņemta vērā citu ES valstu pieredze, lai regulētu tabakas aizstājējproduktus nacionālā līmenī. Šobrīd ES tikai dažās valstīs ir noteikts regulējums vai ierobežojumi tabakas aizstājējproduktiem (t.sk. beztabakas nikotīna spilventiņiem), ņemot vērā, ka trūkst pietiekamu zinātnisku pētījumu par šī produkta ietekmi. Nacionālais regulējums tabakas aizstājējproduktiem šobrīd ir ieviests Dānijā, Nīderlandē, Beļģijā, Čehijā, Vācijā. Šobrīd tikai dažās ES valstīs ir noteikti ierobežojumi nikotīna koncentrācijai spilventiņos - Nīderlandē¹⁴ un Vācijā¹⁵, ir noteikts aizliegums laist tirgū nikotīna spilventiņus, kas satur vairāk kā 0,035 mg nikotīna. Vienlaikus Beļģija paredzējusi produktus nevis regulēt, bet aizliegt laist tirgū¹⁶. Savukārt Somija, kurā līdz šim, regulēja beztabakas nikotīna spilventiņus, t.sk. to nikotīna koncentrāciju, ir paredzējusi veikt izmaiņas Tabakas likumā¹⁷, aizliedzot Somijā laist tirgū, pārdot, piegādāt vai importēt beztabakas nikotīna spilventiņus.

Ņemot vērā minēto, kā arī, lai novērstu būtiskus riskus veselībai, likumprojektā iekļauts regulējums minētajai produktu grupai, nosakot pēc iespējas zemāku maksimālā nikotīna koncentrāciju (nepārsniedzot 4 mg uz g), kas ir atbilstoša līdzīgi lietojamiem nikotīnu saturošiem medikamentiem (nikotīnu saturošām košļājamām gumijām), kurus izmanto ilgstošu smēķētāju atkarības ārstēšanai. Kamēr nav izpētīts un pierādīts, ka nikotīna spilventiņi ar augstāku nikotīna koncentrāciju nerada būtiskus riskus veselībai, Latvija paredzējusi, izstrādājot regulējumu, piemēro sabiedrības veselības aizsardzības principu un noteikt tādu nikotīna koncentrāciju, kas ir izpētīta uz līdzvērtīgiem produktiem un kas rada mazākos iespējamos riskus veselībai. Plaši ir pētīti un pieejami pierādījumos balstīti dati par nikotīnu saturošiem medikamentiem un bezdūmu tabakas izstrādājumiem (tabaku orālai lietošanai), kas tiek lietoti tieši tādā pašā veidā kā beztabakas nikotīna spilventiņi (orāli). Pētījumu datu bāzēs pieejamie salīdzinošie pētījumi par minēto produktu lietošanas ietekmi uz veselību liecina par augstu nikotīna absorbciju organismā caur mutes gļotādu šo produktu lietošanas laikā. Atkarības veidošanās ir saistīta ar nikotīna koncentrāciju asinīs, kas ir atkarīga no nikotīna devas produktā, kas tiek lietots. Zāļu kompāniju veiktajos klīniskajos pētījumos par atkarības veidošanos nikotīnu saturošiem medikamentiem tika secināts, ka veselībai zems kaitējums saistībā ar atkarības veidošanos no nikotīna ir produktiem, kuros nikotīna koncentrācija nepārsniedz 4 mg.

¹⁴ <https://bnn.network/breaking-news/dutch-government-bans-sale-of-nicotine-pouches-and-tightens-tobacco-rules/>

¹⁵ <https://tobaccointelligence.com/banned-as-a-novel-food-one-day-tobacco-might-be-accepted-as-a-super-food/>

¹⁶ <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/arrete/2023/03/14/2023041247/justel>

¹⁷ https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/7321ad5b-cb05-42a5-9657-30262961158d/265cea7e-3bfe-4e7c-afa5-d45fca46d01a/LAUSUNTOPYYNTO_20230419135642.PDF

Likumprojektā ir paredzēts noteikt arī pārejas periodu jaunajām prasībām tabakas aizstājējproduktiem, nosakot, ka jaunās aprites prasības stāsies spēkā 2025.gada 1.janvārī.

Regulējuma noteikšana elektroniskām karsēšanas ierīcēm un karsējamiem augu smēķēšanas produktiem

Šobrīd Tabakas likumā un arī ES Tabakas Direktīvā 2014/40/ES nav paredzēts regulējums tabakas karsēšanas ierīcēm (piemēram, IQOS). Tabakas Direktīva 2014/40/ES un Tabakas likums regulē tikai karsējamus tabakas izstrādājumus, kurus lieto tabakas karsēšanas ierīcēs. Ņemot vērā, ka tabakas karsēšanas ierīces (piemēram, IQOS) nav definētas un regulētas, šobrīd uz šīm ierīcēm Latvijā nevar attiecināt un piemērot Tabakas likumā noteiktos aprites, tirdzniecības, reklāmas un sponsorēšanas ierobežojumus - nav aizliegta šo produktu tirdzniecība ar distances līguma starpniecību, nav aizliegta pārdošana nepilngadīgām personām, komersanti šādas ierīces var piedāvāt izmēģināt bez maksas, tās reklamēt, kā arī uz tām neattiecas prasība, ka šādas ierīces būtu aizliegts izvietot mazumtirdzniecības vietās tā, ka pircēji var tās redzēt u.c. Ņemot vērā minēto, likumprojekts paredz noteikt tabakas karsēšanas ierīcēm tādu pašu regulējumu, kā citām elektroniskajām smēķēšanas ierīcēm, kas tiek regulētas Tabakas likumā, iekļaujot definīciju elektroniskām karsēšanas ierīcēm. Arī PVO 2021.gadā Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību 9.Pušu konferencē (COP9) publicētajā ziņojumā par jaunieviestiem tabakas izstrādājumiem (karsējamās tabakas produktiem)¹⁸ tika uzsvērts, ka karsējamās tabakas izstrādājumiem noteiktais regulējums un ierobežojumi, t.sk. aizliegumi, ir jāattiecina arī uz pašu karsējamās tabakas ierīci, ņemot vērā, ka ierīce tiek izmantota kā netiešs līdzeklis karsējamu tabakas izstrādājumu reklamēšanā.

Papildus šobrīd Eiropas Savienības tirgū ir parādījušies jauni augu smēķēšanas produkti, kurus var izmantot tabakas karsēšanas ierīcēs.¹⁹ Šobrīd saskaņā ar Tabakas likumā un Tabakas Direktīvā 2014/40/ES iekļauto definīciju, augu smēķēšanas produktus var lietot tikai izmantojot degšanas procesu, attiecīgi šo definīciju nevar attiecināt uz augu smēķēšanas produktiem, kurus lieto elektroniskās karsēšanas ierīcēs un karsē. Ņemot vērā minēto un arī jaunās tendences produktu attīstībā, likumprojekts paredz papildināt šobrīd Tabakas likumā esošo augu smēķēšanas produktu definīciju, lai attiecinātu regulējumu un ierobežojumus arī uz tādiem augu smēķēšanas produktiem, kas ir karsējami. Likumprojektā paredzēts arī pārejas periods jauno prasību ieviešanai, nosakot, ka prasības karsējamiem augu smēķēšanas produktiem un elektroniskām karsēšanas ierīcēm stāsies spēkā 2024.gada 1.jūnijā.

¹⁸ https://untobaccocontrol.org/downloads/cop9/main-documents/FCTC_COP9_9_EN.pdf

¹⁹ Augu bāzes produktu karsēšanas ierīces reklāmas sludinājums, https://www.lazada.com.ph/products/menthol-healcier-botanical-heated-healthier-stick-i303638658-s554470391.html?spm=a2o4l.pdp.recommendation_1.2.2ed178885sw3et&mp=1&scm=1007.16389.126158.0&clickTrackInfo=92854998-f82b-42ef-9020-d16591c81dd8_303638658_11310_trigger2i_124572_0.443_0.4469329_0.0_0.5216588_0.0_0.4469329_1_null_null_null_null_null

Ierobežojumu noteikšana laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus un tabakas aizstājējproduktus, kas satur aromatizētājus, izņemot aromatizētājus, kas rada tabakas smaržu vai garšu

Šobrīd ES līmenī Tabakas Direktīva 2014/40/ES nenosaka aizliegumu elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienot aromatizētājus (garšas). Vienlaikus nav arī noteikts ierobežojums pievienot aromatizētājus arī tabakas aizstājējproduktiem (piemēram, beztabakas nikotīna spilventiņiem). Vienlaikus Tabakas Direktīva 2014/40/ES piešķir dalībvalstīm tiesības pieņemt regulējumu attiecībā uz aromatizētāju atļaušanu vai ierobežošanu elektroniskajās cigaretēs (Tabakas Direktīvas 2014/40/ES preambulas 47.punkts).

Arī PVO vairākos savos ziņojumos ir iekļāvusi rekomendāciju ierobežot aromatizētas elektroniskās cigaretes un samazināt pieejamo aromātu daudzumu, lai mazinātu šādu produktu pievilcību bērnu un jauniešu vidū²⁰. Pasaules tirgū ir pieejami vairāk kā 16 tūkstoši dažādu elektronisko cigarešu aromatizētāju. Lielākā daļa no aromatizētājiem ir ar saldu un patīkamu garšu – augļu, ogu, mentola, piparmētras, saldumu vai saldināto dzērienu garšām. Pieejamos pētījumos^{21;22}, kuros tika pētītas elektroniskās cigaretes un tajā esošo garšu saistība ar to, vai patērētājam patika vai nepatika noteiktais produkts, atklājās, ka no visām garšām, kuras bija pieejamas elektroniskām cigaretēm, tieši saldās garšas vai arī garša, kas rada atvēsinošu sajūtu mutes dobumā, lietojot produktu, patērētājiem patika vairāk kā, piemēram, rūgta vai intensīva garša.

Lielākā daļa no aromatizētājiem, kas tiek pievienoti elektronisko cigarešu šķidrumiem, plaši tiek izmantoti pārtikas ražošanā un tiek uzskatīti par drošām pārtikas piedevām, tomēr nevar uzskatīt, ka to inhalācija ir drošu un veselībai nekaitīga²³. Arī PVO joprojām turpina veikt ilgtermiņa pētījumus par elektronisko smēķēšanas ierīču ietekmi uz veselību, tai skaitā atkarību veidošanās riskiem, ņemot vērā nikotīna saturu šajos produktos²⁴, kā arī pievēršot uzmanību dažādām aromatizējošām vielām un to ietekmei, kas tiek iekļautas šo ierīču šķidruma sastāvā²⁵.

Ņemot vērā minēto, aromatizētāju aizliegums elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem līdz šim jau ir ieviests vairākās ES valstīs. Lielākoties tajās netiek noteikts pilnīgs aromatizētāju aizliegums, bet tiek atļauts vismaz viens vai divi aromatizētāji. Piemēram, Igaunijā (aizliegti visi aromatizētāji, izņemot tabakas un mentola aromātu), Lietuvā (aizliegti visi aromatizētāji, izņemot tabakas aromātu), Dānijā, (aizliegti visi aromatizētāji, izņemot tabakas un mentola aromātu), Ungārijā (aizliegti visi aromatizētāji izņemot tabakas aromātu), Nīderlandē aizliegti visi aromatizētāji (izņemot tabakas aromātu).

²⁰ https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/443673/Electronic-nicotine-and-non-nicotine-delivery-systems-brief-eng.pdf

²¹ https://tobaccocontrol.bmj.com/content/tobaccocontrol/25/Suppl_2/ii55.full.pdf

²² <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29543907/>

²³ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27633767/>

²⁴ https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/443673/Electronic-nicotine-and-non-nicotine-delivery-systems-brief-eng.pdf

²⁵ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27633767/>

Vienlaikus Nīderlandes nacionālā veselības institūta mājaslapā²⁶ ir publicēts atļauto aromatizētāju (vielu), kas rada tabakas garšu vai smaržu, saraksts, kas jāievēro, ja tiek laistas tirgū elektroniskās smēķēšanas ierīces.

Savukārt tādu pašu aromatizētāju ierobežojumu attiecināšana uz tabakas aizstājējproduktiem, kā uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem, ir nepieciešama, lai mazinātu arī tabakas aizstājējproduktu pievilcību nesmēķētāju, pusaudžu un jauniešu vidū. Lai arī šobrīd nevienā ES valstī nav noteikts ierobežojums pievienot aromatizētājus tabakas aizstājējproduktiem, tomēr ņemot vērā, Vācijas Federālā riska novērtēšanas institūta veiktajā izvērtējumā⁹ secināto, ka jebkādu aromatizētāju lietošana beztabakas nikotīna spilventiņos padara tos pievilcīgākus patērētājiem, nepieciešams ieviest regulējumu, lai mazinātu šo produktu pievilcīgumu. Tabakas aizstājējproduktos tiek pievienotas visiem labi zināmas pārtikas ražošanā izmantotas palīgvielas (mitrinātāji, skābuma regulētāji, saldinātāji, stabilizētāji, pildvielas, saistvielas), radot patērētājiem iespaidu, ka produkts ir nekaitīgs un drošs orālai lietošanai. Kopā šie faktori rada maldinošu iespaidu par aizstājējproduktiem kā alternatīvu smēķēšanai.

Ņemot vērā minēto, likumprojekts paredz noteikt aizliegumu laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus un tabakas aizstājējproduktus, kas satur aromatizētājus, kā izņēmumu paredzot aromatizētājus, kas rada tabakas garšu vai smaržu. Papildus likumprojekts nosaka, ka atļauto aromatizētāju sarakstu, kas rada tabakas smaržu vai garšu, iekļauj Tabakas likuma pielikumā. Sarakstā iekļauti aromatizētāji, kurus izpētījusi Nīderlandes nacionālais veselības institūts un kuru izmanto gan Nīderlande, gan citas valstis noteikto ierobežojumu uzraudzībai un kontrolei. Nosakot ierobežojumu aromatizētāju pievienošanai, tiks mazināta produktu pievilcība gados jaunu patērētāju vidū, nesmēķētāju vidū un tiks veicināta sabiedrības mazaizsargātāko grupu, piemēram, pusaudžu un jauniešu pasargāšanu no šo produktu lietošanas uzsākšanas, kā arī novērsti atkarību veidošanās riski. Vienlaikus atļaujot tikai aromatizētāju, kas rada tabakas garšu vai smaržu, tiks nodrošināts, ka ilgstošajiem smēķētājiem, kas nevēlas vai nevar atmet smēķēšanu, kā arī šobrīd elektronisko cigarešu smēķētājiem, vai tabakas aizstājējproduktu lietotājiem, būs iespēja pāriet vai turpināt lietot minēto produktu. Likumprojektā paredzēts arī pārejas periods minētā ierobežojama ieviešanai, paredzot, ka aizliegums laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus un tabakas aizstājējproduktus, kas satur aromatizētājus, izņemot aromatizētājus, kas rada tabakas garšu vai smaržu, kā arī pielikums ar atļauto aromatizētāju sarakstu, stāsies spēkā 2025.gada 1.janvārī.

---

²⁶ <https://www.rivm.nl/en/documenten/reducing-attractiveness-of-e-liquids-to-youth-proposal-for-restrictive-list-of-tobacco>

Vecuma cenza palielināšana no 18 uz 20 gadiem tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un uzpildes tvertņu pirkšanai un pārdošanai

Šobrīd Tabakas likumā paredzēts, ka personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem ir aizliegts pārdot tabakas izstrādājumus, augu smēķēšanas produktus, elektroniskās smēķēšanas ierīces un uzpildes tvertnes. Vienlaikus izglītības iestādēs vidusskolēni sasniedz pilngadību jeb 18 gadu vecuma iestāšanos pirms tie ir ieguvuši vispārējo vidējo izglītību, attiecīgi pastāv risks, ka pilngadību sasniegušie skolēni, kuri var iegādāties tabaku un nikotīnu saturošus izstrādājumus, tos var nodot skolasbiedriem kas ir nepilngadīgi, proti, nav sasnieguši 18 gadus vecumu. Lai ierobežotu iespēju nodot un piekļūt tabaku un nikotīnu saturošiem izstrādājumiem nepilngadīgām personām, likumprojekts paredz palielināt vecuma sliekšni tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to uzpildes tvertņu pirkšanai un pārdošanai no šobrīd 18 gadiem uz 20 gadiem. Normas ieviešanai likumprojektā ir noteikts arī pārejas periods, paredzot, ka ierobežojums stāsies spēkā 2025.gada 1.janvārī.

Aizlieguma noteikšana smēķēšanai paredzētu tabakas izstrādājumu (t.sk. jaunieviešanu tabakas izstrādājumu) sastāvā pievienot piedevas mentolu, tā analogu un geraniolu

Kopš 2020.gada 20.maija Latvijā ir spēkā aizliegums laist tirgū cigaretes un tinamo tabaku ar raksturīgu aromātu, t.sk. raksturīgu mentola aromātu. Vienlaikus Tabakas likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā ir noteikts aizliegums laist tirgū smēķēšanai paredzētus tabakas izstrādājumus, ja to sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Minētās prasības izriet no Tabakas Direktīvas 2014/40/ES. Šobrīd ne Tabakas Direktīvā 2014/40/ES, ne Tabakas likumā nav konkrēti uzskaitītas, kuras piedevas nav atļauts pievienot tabakas izstrādājumu sastāvam, kas attiecīgi apgrūtina arī kontrolējošai iestādei, minēto prasību uzraudzību, kā arī pašiem ražotājiem minēto prasību izpildi. Ir pierādīts, ka mentola pievienošana cigaretēm atvieglo cigarešu dūmu ieelpošanu, nomierina kakla un elpceļu kairinājumu, kā arī nomāc klepu. Tāpat ir pierādīts, ka cigaretes, kuru sastāvā ir mentols, piesaista nesmēķētāju, īpaši jauniešu interesi pamēģināt vai uzsākt smēķēšanu, tādā veidā palielinot risku kļūt atkarīgam no nikotīna.^{27,28,29} Tāpat kā mentols arī mentola analogi (vielas, kas ir līdzīgas pēc molekulārās un telpiskās struktūras) var izraisīt tādu pašu efektu kā mentola pievienošana cigaretēm.

²⁷ https://www.cdc.gov/tobacco/basic_information/tobacco_industry/menthol-cigarettes/index.html

²⁸ <https://truthinitiative.org/research-resources/traditional-tobacco-products/menthol-facts-stats-and-regulations>

²⁹ WP9: D9.3 Report on the peer review of the enhanced reporting information on priority additives <https://jaotc.eu/wp-content/uploads/2021/04/D9.3-Report-on-the-peer-review-of-the-enhanced-reporting-information-on-priority-additives.pdf>

Balstoties uz pētījumiem par to, kā mentola un citu analoģu pievienošana tabakas izstrādājumiem atvieglo nikotīna uzņemšanu, vairākās ES valstīs – Vācijā³⁰, Austrijā³¹, Somijā³², kā arī Beļģijā un Ungārijā³³ nacionālā regulējumā ir noteikts aizliegums laist tirgū tādus tabakas izstrādājumus, kuru sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu un nikotīna uzņemšanu, minot konkrētu piedevu sarakstu un iekļaujot tajā arī mentolu, tā analogus un geraniolu. Papildus attiecībā uz karsējamiem tabakas izstrādājumiem Eiropas Komisija 2022.gada 29.jūnijā pieņēma Komisijas Deleģēto direktīvu³⁴. Deleģētā direktīva paredz sākot ar 2023.gada 23.oktobri visā ES attiecināt raksturīgā aromāta aizliegumu arī uz karsējamiem tabakas izstrādājumiem, tādējādi raksturīgā aromāta aizliegums tiktu jau attiecināts uz plašāku tabakas izstrādājumu grupu, gan cigaretēm un tinamo tabaku, gan arī karsējamo tabaku.

Lai mazinātu mentola un tā analoģu saturošu tabakas izstrādājumu pieejamību, kā arī ražotājiem un importētājiem atvieglotu Tabakas likumā noteikto prasību ievērošanu, kā arī atvieglotu ierobežojumu uzraudzību un kontroli, likumprojekts paredz tikai precizēt jau šobrīd esošo aizliegumu laist tirgū smēķēšanai paredzētus tabakas izstrādājumus, ja to sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, iekļaujot konkrētas piedevas, proti, mentolu, tā analoģu un geraniolu, kurus aizliegt pievienot smēķēšanai paredzētu izstrādājumu sastāvā. Minētajai normai likumprojektā ir paredzēts arī pārejas periods - 2024.gada 1.jūnijs.

Prasības noteikšana, ka cigarešu ražotājiem un importētājiem ir jānodrošina cigarešu atbilstība degšanas un ugunsdrošības prasībām

Kopš 2011.gada cigarešu paraģu testēšanu un atbilstības novērtēšanu samazinātās degšanas spējas un ugunsdrošības prasībām atbilstoši starptautiski noteiktiem ISO standartiem, Latvijā veic valsts pārvaldes iestāde - Valsts ieņēmumu dienests. Izvērtējot, citu ES dalībvalstu pieredzi cigarešu samazinātās degšanas spējas un ugunsdrošības prasību ievērošanā, tika konstatēts, ka cigarešu samazinātās degšanas prasību nodrošināšanai citās ES valstīs atbildīgās iestādes neveic regulāru paraģu testēšanu, bet gan paredz normatīvajos aktos, ka cigarešu ražotājiem un importētājiem ir jānodrošina, ka cigaretes, kuras tie laiž tirgū, atbilst minētajām samazinātās degšanas spēju prasībām. Papildus kopš 2011.gada, kad Latvijā tiek testēti cigarešu paraģi, neatbilstības samazinātās degšanas spēju prasībām cigaretēm, testētajos paraģos netika atklātas. Ņemot vērā minēto, likumprojekts paredz noteikt, ka Latvijā cigarešu ražotājiem un

³⁰Vācijas normatīvais akts par mentola, tā anloģu un geraniolu aizliegumu- <http://www.gesetze-im-internet.de/tabakerzv/BJNR098010016.html/>

³¹Austrijas normatīvais akts par mentola, tā anloģu un geraniolu aizliegumu - https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1995_431/ERV_1995_431.pdf

³²Somijas tirģus uzraudzības iestādes VALVIRA mājaslapā publicētā informācija industrijai <https://www.valvira.fi/web/en/-/menthol-tobacco-products-and-menthol-e-cigarette-liquids-may-not-be-sold-in-finland/>

³³ <https://jaotc.eu/wp-content/uploads/2021/04/D9.4-Additional-additives-for-independent-assessment.pdf>

³⁴Komisijas Deleģētā direktīva (ES) 2022/2100 (2022. gada 29. jūnijs) pieejama - https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.283.01.0004.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A283%3ATOC

importētājiem ir jānodrošina, ka cigaretes, kuras tie laiž tirgū, atbilst minētajām samazinātas degšanas spēju prasībām un turpmāk cigarešu testēšanu, ievērojot visus starptautiski noteiktos ISO standartus, veiks cigarešu ražotāji un importētāji, kas pirms cigarešu laišanas tirgū, iesniegs Veselības inspekcijai akreditētu laboratoriju izsniegtos testēšanas pārskatus kopā ar novērtējumu, kas pamato, ka cigaretes atbilst samazinātās degšanas spēju noteiktajām prasībām. Minētā prasība netiks attiecināta uz tiem cigarešu zīmoliem, kas jau šobrīd tiek laisti tirgū un par kuriem informāciju ražotāji un importētāji jau ir iesnieguši Veselības inspekcijai.